

Accepted Manuscript
Accepted Manuscript (Uncorrected Proof)

Title: Facilitators and Barriers in the Tendency of the Elderly to Universities of the Third Age

Authors: Sara Maghare Dehkordi¹, Samaneh Pourhadi^{2, *}, Masoud Lotfizadeh³, Shima Sum²

1. *Student Research Committee, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.*
2. *Social Determinants of Health Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran.*
3. *Social Determinants of Health Research Center, Shahrekord University of Medical Sciences, Shahrekord, Iran.*

*Corresponding Author: Samaneh Pourhadi, Social Determinants of Health Research Center, Health Research Institute, Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran. Email: samaneh.pourhadi@gmail.com

To appear in: **Salmand: Iranian Journal of Ageing**

Received date: 2023/09/17

Revised date: 2024/03/04

Accepted date: 2024/03/04

First Online Published: 2024/03/05

This is a “Just Accepted” manuscript, which has been examined by the peer-review process and has been accepted for publication. A “Just Accepted” manuscript is published online shortly after its acceptance, which is prior to technical editing and formatting and author proofing. Salmand: Iranian Journal of Ageing provides “Just Accepted” as an optional service which allows authors to make their results available to the research community as soon as possible after acceptance. After a manuscript has been technically edited and formatted, it will be removed from the “Just Accepted” Website and published as a published article. Please note that technical editing may introduce minor changes to the manuscript text and/or graphics which may affect the content, and all legal disclaimers that apply to the journal pertain.

Please cite this article as:

Maghare Dehkordi S, Pourhadi S, Lotfizadeh M, Sum Sh. [Facilitators and Barriers in the Tendency of the Elderly to Universities of the Third Age (Persian)]. Salmand: Iranian Journal of Ageing. Forthcoming 2024. Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2024.593.5>
Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2024.593.5>

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار

عنوان: عوامل تسهیل گر و موانع در گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم

نویسندگان: سارا مغاره دهکردی^۱، سمانه پورهادی^{۲*}، مسعود لطفی زاده^۳، شیما سام^۲

۱. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.
۲. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران.
۳. مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد، شهرکرد، ایران.

*نویسنده مسئول: سمانه پورهادی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی موثر بر سلامت، پژوهشکده سلامت، دانشگاه علوم پزشکی بابل، بابل، ایران. ایمیل: samaneh.pourhadi@gmail.com

نشریه: سالمند: مجله سالمندی ایران

تاریخ دریافت: 1402/06/26

تاریخ ویرایش: 1402/12/14

تاریخ پذیرش: 1402/12/14

این نسخه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» مقاله است که پس از طی فرایند داوری، برای چاپ، قابل پذیرش تشخیص داده شده است. این نسخه در مدت کوتاهی پس از اعلام پذیرش به صورت آنلاین و قبل از فرایند ویراستاری منتشر می‌شود. نشریه سالمند گزینه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» را به عنوان خدمتی به نویسندگان ارائه می‌دهد تا نتایج آن‌ها در سریع‌ترین زمان ممکن پس از پذیرش برای جامعه علمی در دسترس باشد. پس از آنکه مقاله‌ای فرایند آماده سازی و انتشار نهایی را طی می‌کند، از نسخه «پذیرفته‌شده پیش از انتشار» خارج و در یک شماره مشخص در وبسایت نشریه منتشر می‌شود. شایان ذکر است صفحه آرایی و ویراستاری فنی باعث ایجاد تغییرات صوری در متن مقاله می‌شود که ممکن است بر محتوای آن تأثیر بگذارد و این امر از حیطة مسئولیت دفتر نشریه خارج است.

لطفا این گونه استناد شود:

Maghare Dehkordi S, Pourhadi S, Lotfizadeh M, Sum Sh. [Facilitators and Barriers in the Tendency of the Elderly to Universities of the Third Age (Persian)]. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. Forthcoming 2024. Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2024.593.5>
Doi: <http://dx.doi.org/10.32598/sija.2024.593.5>

Abstract

Introduction: With the progress in the last century and the increased population of the elderly, their social importance in the society has become more prominent and with the beginning of old age and retirement, most of the retired elderly face changes in different aspects of their lives. Given the favorable impact of learning on people's well-being, the role of universities in the general health of third-generation learners (Adults between the ages of 50 and 75 who do not have regular job or family responsibilities) and their lack of expansion in our country, this study was conducted with the aim of determining facilitators and barriers in the tendency of the elderly to universities of the third age.

Research method: This qualitative study was conducted using content analysis with 19 members of the Shahrekord Retirees' Center, who had been retired at least one year ago and were selected using purposive sampling with maximum variation (in terms of demographic characteristics) as well as in-depth, semi-structured interviews. The interviews were transcribed word for word and continued until data saturation was achieved. The content analysis of the interviews was done by determining the conceptual units, accurate coding and continuous comparison, and gradually subthemes and themes were created.

Findings: From all the interviews, 364 initial codes were drawn, the codes obtained from data analysis were assigned to two themes, obstacles to the tendency of the elderly to university, including 7 subthemes (changing the learning process with increasing age, distance and transportation, lack of social trust, socio-economic problems, not having enough opportunities, the presence of disabilities in old age, concern for young people) and facilitating factors for the tendency of the elderly to university, including 7 subthemes (existence of well-being and comfort in life, lack of responsibilities and costs, existence of support and special privileges, increasing the level of awareness and culture, localization University and programs, the participation of capable retirees in programs, the importance of different views or interests of people).

Conclusion: Considering the change in the learning process of older people, the lack of social trust in the society, economic-social problems, the concern of distance and transportation, the existence of disabilities in the old age, a working group of specialists and pundits is necessary to provide the required infrastructure. The need to formulate, revise and monitor the implementation of the laws of universities of the third age is formed in order to take appropriate planning and organization in order to remove obstacles and create universities of the third age based on the cultural and social characteristics of Iranian society, which is an important step towards promoting and improving the quality of life of the elderly.

Keywords: Facilitators, Barriers, Older adults, Universities

چکیده

مقدمه: با پیشرفت های موجود در قرن اخیر و افزایش تعداد سالمندان، اهمیت اجتماعی آنان در جامعه پررنگ تر می شود و با شروع دوره سالمندی و بازنشستگی اغلب سالمندان بازنشسته با تحولاتی در ابعاد مختلف زندگی روبه رو می شوند. با توجه به تاثیر مثبت یادگیری بر بهزیستی افراد، نقش دانشگاه ها در سلامت عمومی فراگیران نسل سوم (افراد بزرگسال در محدوده سنی ۵۰ تا ۷۵ سال که دارای مسئولیت شغلی منظم یا خانوادگی نیستند) و عدم گسترش آنها در کشور ما این مطالعه با هدف تعیین عوامل تسهیلگر و موانع در گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم انجام گرفت.

روش بررسی: مطالعه حاضر با رویکرد کیفی و کاربرد روش تحلیل محتوا بر ۱۹ نفر از اعضای کانون بازنشستگان شهر شهرکرد که حداقل یک سال از بازنشستگی آنها گذشته بود و حداکثر تنوع را به لحاظ ویژگی های دموگرافیک داشتند، با استفاده از نمونه گیری مبتنی بر هدف و مصاحبه های عمیق نیمه ساختار یافته انجام گرفت. مصاحبه ها کلمه به کلمه پیاده شدند و تا جایی ادامه یافتند که اطلاعات از نظر محقق به اشباع رسید. با تعیین واحدهای مفهومی، کدگذاری دقیق و روش مقایسه ای مداوم، تحلیل محتوای مصاحبه ها صورت گرفت و به تدریج زیر طبقات و طبقات اصلی شکل گرفتند.

یافته ها: از مجموع مصاحبه ها ۳۶۴ کد مقدماتی استخراج شد. کدهای به دست آمده طی فرایند تحلیل در ۲ دسته اصلی، موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه شامل ۷ زیرگروه (تغییر فرآیند یادگیری با افزایش سن، مسافت و حمل و نقل، وجود نداشتن اعتماد اجتماعی، مشکلات اقتصادی- اجتماعی، نداشتن فرصت کافی، وجود ناتوانی ها در دوره سالمندی، دغدغه داشتن برای جوانان) و عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه شامل ۷ زیرگروه (وجود رفاه و آسایش در زندگی، نداشتن مسئولیت و هزینه، وجود حمایت و امتیازات ویژه، افزایش سطح آگاهی و فرهنگ، بومی سازی دانشگاه و برنامه ها، مشارکت بازنشسته های توانمند در برنامه ها، اهمیت تفاوت نگاه یا علایق افراد) قرار گرفتند.

نتیجه گیری: با توجه به تغییر فرآیند یادگیری افراد با افزایش سن، عدم وجود اعتماد اجتماعی در جامعه، مشکلات اقتصادی- اجتماعی، دغدغه مسافت و حمل و نقل، وجود ناتوانی ها در دوره سالمندی لازم است کارگروهی از متخصصین و صاحب نظران جهت فراهم نمودن زیرساخت های مورد نیاز و تدوین، بازنگری و نظارت بر اجرای قوانین دانشگاه های نسل سوم تشکیل شود تا با برنامه ریزی و سازماندهی مناسب در جهت رفع موانع و ایجاد دانشگاه های نسل سوم بر پایه ویژگی های فرهنگی و اجتماعی جامعه ایرانی اقدام شود که گام مهمی در جهت ارتقا و بهبود کیفیت زندگی سالمندان محسوب می شود.

واژه های کلیدی: عوامل تسهیلگر، موانع، سالمند، دانشگاه

طی سال های اخیر، توسعه اجتماعی- اقتصادی، کاهش باروری و افزایش امید به زندگی، تغییرات قابل ملاحظه ای را در ساختار جمعیت جهان ایجاد نموده است(۱)؛ به طوری که انتظار می رود وزن جمعیت از گروه های سنی جوان به گروه های سنی بالا منتقل شود. در عصر حاضر جمعیت بسیاری از کشورها به سمت سالمندی پیش رفته و انتظار می رود در آینده سایر کشورها نیز این پدیده را تجربه نمایند. بنابراین می توان گفت سالمندی جمعیت، پدیده جهانی و فراگیر است(۲). مطابق با پیش بینی سازمان بهداشت جهانی در سال ۲۰۱۸ جمعیت افراد ۶۰ سال به بالا در جهان طی سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۵۰ دو برابر شده و از ۱۲٪ به ۲۲٪ خواهد رسید(۳). در ایران نیز با توجه به آمارهای جمعیتی گزارش شده در سال ۱۳۹۵، انتظار می رود جمعیت بالای ۶۰ سال کشور در سال ۱۴۲۹ به ۲۴ درصد برسد(۴). بدین ترتیب، نقش سالمندان و اهمیت اجتماعی آنان در جامعه از هر زمان دیگری پررنگ تر خواهد شد(۵، ۶) و بدنبال آن مدیریت راهبردی "موج سالمندی" در دهه آینده اهمیت بسزایی پیدا می کند. از این رو انتخاب نقشه راه صحیح در برخورد با این پدیده جمعیتی به کشور کمک خواهد کرد تا از مشکلات احتمالی ناشی از آن به درستی عبور کند(۷).

پس از پایان میانسالی و شروع دوره سالمندی، با گذشت سال ها تلاش، به خصوص در مورد مشاغل غیرآزاد، که معمولا افراد در یک سازمان کاری یا نهادی مشغول به کار بوده اند، بازنشستگی رخ می دهد(۸، ۹). پدیده ای که به صورت عبور از نقشی دیگر و آغاز مرحله جدیدی از زندگی تعریف شده، در عصر حاضر با پیشرفت های اجتماعی- صنعتی اهمیت ویژه ای پیدا کرده و در زندگی هر فرد به عنوان یک رخداد تنش زای مهم به شمار می رود(۵، ۶، ۱۲-۱۰). بازنشستگی و سالمندی به عنوان مرحله خاصی از زندگی انسان عمدتا با یکدیگر در ارتباط هستند و دارای تقارن زمانی می باشند(۶، ۸، ۹). این هم زمانی برای اغلب سالمندان بازنشسته با تغییر و تحولاتی در ابعاد روانی، جسمی، اجتماعی، اقتصادی، معنوی و سبک زندگی فرد همراه است(۵، ۶، ۹، ۱۰، ۱۳). در این زمان از نشانه هایی که افراد به اشکال گوناگون تجربه می کنند، به عنوان سندرم بازنشستگی یاد می شود. علائم آن می تواند شامل پوچی و بی هدفی احتمالی، احساس به پایان خط رسیدن، نگرانی، ترس از طرد شدن، افسردگی، اضطراب، نارضایتی و از دست دادن عزت نفس باشد(۶، ۹، ۱۳).

بنابراین محققان، توجه بیشتر به برنامه هایی جهت حفظ و بهبود سلامت عمومی بازنشستگانی که در حال نزدیک شدن به سالمندی هستند یا در آینده نزدیک به آن می رسند را ضروری می دانند(۹). پژوهش های گوناگونی تاثیر مثبت یادگیری بر سلامتی و بهزیستی افراد را اثبات کرده اند. بنابراین، دانشگاه ها می توانند نقش اصلی را در سلامت عمومی فردی و اجتماعی فراگیران نسل سوم (افراد بزرگسال در محدوده سنی ۵۰ تا ۷۵ سال که دارای مسئولیت شغلی منظم یا خانوادگی نیستند)، از طریق ارتباط موثرتر با آنان ایفا کنند(۱۴، ۱۵). به منظور تعلیم و تربیت بزرگسالان مدل های متنوعی ارائه شده که مدل آندراگوزی معروف ترین آنهاست. آندراگوزی از دیدگاه نولز، دانش و هنر آموزش بزرگسالان است. عبارت دیگر هرگونه فعالیت هدایت شده حرفه ای که هدف آن تغییر شخص بزرگسال باشد(۱۶). این مدل مبتنی بر مشارکت و انگیزه

یادگیرندگان، نیازمحور و تجربه گرا است که بر دو فرض استوار می باشد: ۱. یادگیرندگان بزرگسال دیدگاه روشنی از نیازهای خود دارند. ۲. تنها زمانی یادگیری معنادار برای بزرگسالان اتفاق می افتد که تجربیات زندگیشان بتواند در آموزش هایی که دریافت می کنند، گنجانده شود. فن آوری های یادگیری آندراگوژی راه حلی واقعی برای مسئله آموزش مادام العمر ایجاد می کند و به عبارتی آن را هنر پرورش استعداد های فردی می دانند که دارای شش اصل نیاز به دانستن، خودپنداره فراگیران، تجربه فراگیران، آمادگی برای یادگیری، تمایل به یادگیری و انگیزه برای یادگیری می باشد (۱۷).

دانشگاه نسل سوم، یکی از سازمان های پیشرو در زمینه یادگیری بزرگسالان می باشد (۱۸) که منشاء آن را می توان در قوانینی که توسط دولت فرانسه در سال ۱۹۶۸ تصویب شد و در دانمارک ششم و با ایده دانشگاه مردمی جستجو نمود. اولین مرکز برای سالمندان به نام دانشگاه نسل سوم^۱ (U3A) در فرانسه در سال ۱۹۷۳ به ابتکار Pierre Vallas استاد حقوق بین الملل و جامعه شناسی تأسیس شد که هدف آن بهینه سازی شرایط زندگی برای آنان و ایجاد فرصت هایی برای توسعه همه جانبه بود (۱۹، ۲۰). منظور از اصطلاح دانشگاه در اینجا گردآمدن افرادی همفکر است که تمایل به تدریس دارند و افرادی که می خواهند با سازماندهی آنها در گروه های آموزشی به یادگیری ادامه دهند (۲۱) این دانشگاه ها که به عنوان یک ابتکار بین المللی، در واکنش به تغییرات سریع اجتماعی-جمعیتی در جوامع ایجاد شدند (۲۲)، با مجموعه ای از فعالیت های آموزشی، یکی از موفق ترین ارائه دهندگان آموزش به بزرگسالان هستند و در سراسر دنیا در جهت بهبود کیفیت زندگی آنان بعنوان هدف اصلی تلاش می کنند (۱۴، ۲۵-۲۲). همچنین این نهادهای مهم، پذیرش خود، رشد شخصی و استقلال را به عنوان دیگر اهداف خود دنبال می کنند (۱۴، ۲۴). نتایج مطالعات نیز، پیشرفت در انواع ابعاد جسمی، اجتماعی و روانی افراد شرکت کننده در برنامه های این دانشگاه ها را نشان داده است. تمرکز اصلی آنها آموزش به افراد سالمند به اصطلاح در "سن سوم" یا "محدوده سال های بین بازنشستگی و آغاز محدودیت های ناشی از سن" است تا این افراد بتوانند روند سالمندی را به عنوان یک مرحله مثبت در زندگیشان پشت سر بگذرانند (۲۳، ۲۴).

بدنبال افزایش جمعیت سالمندان، عمر طولانی تر آنان نسبت به گذشته و تاثیر مشکلات دوران بازنشستگی بر سلامت روان و کیفیت زندگی افراد در میان خانواده و جامعه، اقدام در جهت بهبود شرایط زندگی سالمندان بعد از بازنشستگی و فراهم آوردن محیطی جهت پرداختن آنها به فعالیت های مورد علاقه لازم و ضروری به نظر می رسد (۱۲، ۲۶). بنابراین به دلیل عدم گسترش این دانشگاه ها در کشور ما و ایجاد زمینه-ای جهت پژوهش های مرتبط با این موضوع، مطالعه حاضر با هدف تعیین عوامل تسهیلگر و موانع در گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم انجام گرفت.

روش مطالعه:

مطالعه حاضر از نوع کیفی و به روش تحلیل محتوا با رویکرد مرسوم (conventional) است که هدف آن تفسیر محتوای داده های متنی با استفاده از فرایند طبقه بندی نظام مند، کدگذاری و تعیین درون مایه ها یا

¹ University Third Age

الگوها می باشد. پژوهش کیفی به منظور بررسی مشکلات پیچیده و وابسته به بستر با رویکردی عمیق و تاکید بر درک تجارب انسان به کار می رود (۲۷). درست در مکانی که افراد مورد نظر در آنجا به سر می برند یا آن را انتخاب می کنند که تجربیاتشان آنجا رخ دهد یعنی عرصه واقعی بروز پدیده ها (۲۸). با استفاده از روش نمونه گیری هدفمند ۱۹ نفر از اعضای کانون بازنشستگان شهر شهرکرد و افراد معرفی شده توسط مشارکت کنندگان انتخاب شدند که حداقل یک سال از بازنشستگی آنها گذشته و حداکثر تنوع جنسیت و سطح تحصیلات را دارا بودند. علاوه بر این سواد خواندن و نوشتن، تمایل به شرکت در مصاحبه ها و توانایی برقراری ارتباط کلامی مناسب در بین آنها وجود داشت. از دیگر معیارهای ورود سالمندان به پژوهش رضایت آگاهانه جهت شرکت در مطالعه، علاقه به صحبت کردن، توانایی انتقال تجربیات به دیگران و همکاری مطلوب افراد با محقق بود. اختلالات شنوایی، گفتاری و روانپزشکی نیز با توجه به گفته سالمند یا اطرافیان وی از جمله معیارهای خروج فرد از مطالعه قرار گرفت. نمونه گیری با توجه به اهداف پژوهش، تا اشباع داده ها انجام گرفت. اشباع داده ها زمانی ایجاد می شود که توسعه مفهوم بخوبی انجام گرفته باشد و ادامه مصاحبه هیچ داده جدیدی به داده های قبلی اضافه نکند (۲۹). علاوه بر این داده ها با روش مصاحبه انفرادی عمیق و نیمه ساختار یافته بصورت حضوری با رعایت فاصله فیزیکی (در زمان شیوع بیماری کووید ۱۹) در مکان هایی که افراد شرکت کننده می توانستند به منظور مصاحبه عمیق مشارکت کنند، بدست آمد.

در این پژوهش سوالات مورد پرسش بر اساس نظرات تیم ناظر بر پژوهش تنظیم شده و در قالب راهنمای مصاحبه گنجانیده شدند. مدت زمان مصاحبه ها با توجه به شرایط شرکت کنندگان از جمله توانایی و حوصله سالمندان جهت گفت و گو از ۳۰ تا ۸۰ دقیقه بودند. مصاحبه ها با سوال کلی و باز "لطفاً برامون تعریف کنید که در طول یک روز به چه مشغول هستید و چه کارهایی انجام می دهید" آغاز شد. سپس، به تدریج سوالات بر درک معنای اوقات فراغت در سالمندان بازنشسته و نگاه آنان به انجام فعالیت های جدید و آموزش متمرکز شد. بعد از آن محقق با ارائه توضیحاتی در مورد دانشگاه های نسل سوم و نحوه فعالیت های آنها، دیدگاه و تمایل سالمندان نسبت به این دانشگاه ها را سوال پرسید و در ادامه از آنان خواسته شد در مورد مهم ترین موانع و عوامل تسهیلگر جهت گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم و ضرورت تاسیس آنها در جامعه توضیحاتی ارائه دهند. در صورت لزوم از سوالات کاوشی مانند "مثلاً چی"، "یعنی چی"، "لطفاً یک مثال بزنید" یا "لطفاً بیشتر توضیح دهید" نیز استفاده شد. ترتیب سوالات با پیشرفت مصاحبه و گرد آوری داده ها تغییر یافت بطوریکه با توجه به نوع پاسخ مشارکت کننده و مد نظر قرار دادن سوالات اصلی پژوهش به طور فردی بازنگری شدند.

تجزیه و تحلیل داده ها براساس روش تجزیه و تحلیل محتوا (Content Analyses) با رویکرد مرسوم (conventional) انجام گرفت. متن پیاده شده مصاحبه ها پس از چندین بار مرور، به واحدهای معنایی تشکیل دهنده و کوچک ترین واحدهای معنادار (کد) شکسته شدند. استخراج کدها از متون مصاحبه توسط استاد و دانشجو به طور مستقل و توسط نرم افزار MAXQDA ورژن ۱۰ انجام گرفت، سپس کدها بازخوانی شدند تا بر اساس تشابه معنایی در زیرطبقات و طبقات اصلی جایگزین شوند و در نهایت محقق و مشارکت کنندگان به اشتراک معنایی درباره طبقات رسیدند. جمع آوری اطلاعات و فرایند تحلیل به طور

متناب و موازی انجام گرفت، به طوری که بعد از انجام هر مصاحبه، داده ها پیاده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. به منظور تعیین صحت داده ها^۲ نیز از معیارهای مقبولیت^۳، قابلیت اعتماد^۴، تأییدپذیری^۵ و انتقال پذیری^۶ استفاده شد. به منظور تعیین مقبولیت داده ها، ضمن درگیری مداوم با موضوع و داده ها، متن مصاحبه ها، کدهای استخراج شده و زیر طبقات با تعدادی از کارشناسان سلامت سالمندی و شرکت کنندگان درمیان گذاشته شد تا میزان موافقت آنان با یافته های پژوهشگر مورد بررسی قرار گیرد. برای تعیین تأییدپذیری یافته ها نیز کلیه فعالیت های صورت گرفته ثبت شدند و گزارشی از فرآیند تحقیق ارائه گردید به طوریکه سایر محققین قادر به پیگیری کار باشند و این فرآیند موجب اطمینان از عدم هر گونه سوگیری شود. همچنین به منظور قابل پذیرش و قابل اعتماد بودن داده های به دست آمده از روش بازنگری ناظرین استفاده شد بطوریکه یکی از متخصصین در زمینه مطالعات کیفی به مقایسه نتایج پرداخت تا یافته ها حاصل داده های حقیقی باشند. علاوه بر این جهت انتقال پذیری، در نمونه گیری حداکثر تنوع پذیری صورت گرفت و پاسخ های شرکت کنندگان در مصاحبه ها با یافته های مطالعات مشابه مقایسه شد.

یافته ها:

به طور کلی در این پژوهش ۱۹ نفر بازنشسته (۱۰ مرد و ۹ زن) با میانگین سنی ۶۳/۴۷ سال (حداقل ۵۴ سال و حداکثر ۷۸ سال) شرکت نمودند. سایر ویژگی های جمعیت شناختی مربوط به شرکت کنندگان، در جدول ۱ آمده است.

---

² Trustworthiness

³ Credibility

⁴ Dependency

⁵ Confirmability

⁶ Transferability

جدول ۱: ویژگی های جمعیت شناختی شرکت کنندگان در پژوهش

کد	سن	جنس	وضعیت تاهل	تعداد سال های بازنشستگی	تحصیلات	شغل قبل بازنشستگی	اشتغال فعلی	بازگشت به کار دوره ای	ترتیبات زندگی ^۷
۱	۶۲	مرد	متاهل	۱۵	کارشناسی	معلم	بلی	خیر	همسر
۲	۶۴	زن	متاهل	۱۷	کاردانی	معلم	خیر	خیر	همسر
۳	۷۰	مرد	متاهل	۱۷	کارشناسی	معلم	بلی	خیر	همسر
۴	۷۴	مرد	متاهل	۲۲	کارشناسی	معلم	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۵	۶۲	مرد	متاهل	۸	کارشناسی ارشد	کارمند دانشگاه شهرکرد	بلی	بلی (۴ سال)	همسر و فرزندان
۶	۶۳	مرد	همسرفوت شده	۱۴	کارشناسی	تهیه کننده صدا و سیما	خیر	بلی ۸ سال	فرزندان
۷	۶۲	مرد	متاهل	۱۰	دیپلم	کارمند بانک	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۸	۵۶	مرد	متاهل	۵	کاردانی	کارمند اداره پست	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۹	۶۰	زن	متاهل	۷	کارشناسی	کارمند علوم پزشکی	خیر	خیر	همسر
۱۰	۶۰	زن	متاهل	۷	کارشناسی	کارمند علوم پزشکی	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۱۱	۶۲	زن	متاهل	۱۴	کارشناسی ارشد	کارمند سازمان بهزیستی	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۱۲	۶۳	مرد	متاهل	۱۰	کارشناسی	کارمند شهرداری	بلی	خیر	همسر و فرزند
۱۳	۵۴	زن	متاهل	۴	کارشناسی	کارمند دانشگاه شهرکرد	خیر	خیر	همسر و فرزندان
۱۴	۶۳	زن	مطلقه (مجرد)	۱۲	کارشناسی	کارمند سازمان بهزیستی	خیر	خیر	تنها
۱۵	۷۸	مرد	متاهل	۲۸	دیپلم	کارمند ذوب آهن	خیر	خیر	همسر
۱۶	۶۲	مرد	متاهل	۱۲	دیپلم	کارمند مخابرات	خیر	خیر	همسر و فرزند
۱۷	۶۰	زن	متاهل	۱	کارشناسی	کارمند بیمارستان	خیر	خیر	همسر
۱۸	۶۰	زن	متاهل	۱۱	کارشناسی	معلم	خیر	خیر	همسر و فرزند
۱۹	۷۱	زن	متاهل	۱۶	کارشناسی	مدرس دانشگاه شهرکرد	خیر	بلی (۵-۶ سال)	همسر

⁷ living arrangements (فرد با چه کسی یا کسانی زندگی می کند)

پس از خواندن دقیق مصاحبه‌ها و جدا کردن واحدهای مفهومی مطالعه کیفی حاضر که با رویکرد تحلیل محتوا انجام گرفت، تعداد ۳۶۴ کد اولیه به دست آمد. با تجزیه و تحلیل داده‌ها و مقایسه مداوم، کدها در ۱۴ طبقه فرعی و ۲ طبقه اصلی "موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه" و "عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه" قرار گرفتند که رویکرد سالمندان به دانشگاه‌های نسل سوم را نشان داد (جدول شماره ۲). در ادامه هر یک از این طبقه‌ها به همراه حیطه‌های مربوطه توضیح داده شده‌اند.

جدول شماره ۲: طبقات اصلی و فرعی استخراج شده از مطالعه

تغییر فرآیند یادگیری با افزایش سن	موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه
مسافت و حمل و نقل	
وجود نداشتن اعتماد اجتماعی	
مشکلات اقتصادی-اجتماعی	
نداشتن فرصت کافی	
وجود ناتوانی‌ها در دوره سالمندی	عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه
دغدغه داشتن برای جوانان	
وجود رفاه و آسایش در زندگی	
نداشتن مسئولیت و هزینه	
وجود حمایت و امتیازات ویژه	
افزایش سطح آگاهی و فرهنگ	
بومی سازی دانشگاه و برنامه‌ها	
مشارکت بازنشسته‌های توانمند در برنامه‌ها	
اهمیت تفاوت نگاه یا علایق افراد	دانشگاه

موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه

با توجه به نتایج پژوهش، موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه یکی از طبقات اصلی و مهمی بود که محدودیت‌هایی را برای حضور سالمندان در دانشگاه‌های نسل سوم ایجاد می‌نمود. این طبقه به عواملی اشاره دارد که با وجود آنها از دیدگاه سالمندان استفاده و شرکت در برنامه‌های دانشگاه‌ها امکان‌پذیر نیست.

یکی از زیرطبقات بدست آمده از این طبقه اصلی تغییر فرآیند یادگیری با افزایش سن بود. سخت بودن فرآیند آموزش به سالمندان و محدودیت‌های دوران سالمندی مانند وضعیت جسمانی، تمرکز و حوصله افراد هنگام آموزش از نکات مهمی هستند که باید به آنها توجه نمود. در این مورد سالمند شرکت کننده شماره ۶ بیان می‌نماید: "یک مشکل هست اینکه وقتی سن میره بالا... مقداری اتوماتیک وار بی حوصله تر میشیم... ممکنه بعد از ده دقیقه دیگه تمرکز نداشته باشه و اون آموزشی که باید بگیره را نمیگیره."

با توجه به یافته‌ها، مسافت و حمل و نقل یکی دیگر از زیرطبقات بدست آمده از این طبقه اصلی گزارش شد. این زیر طبقه به یک مفهوم کلی اشاره دارد که میزان و درجه دسترسی به دانشگاه را مشخص می‌کند.

تردد سالمندان توسط سیستم حمل و نقل دانشگاه با هزینه مناسب یا رایگان می تواند استقبال سالمندان از دانشگاه را امکانپذیر کند. سالمند شرکت کننده شماره ۶ عنوان می دارد: "مثلا یک نفر میخواد بره پارک از در خونه میاد بیرون چند قدم میره میرسه به پارک ... اما برای دانشگاه چهار قدم نیست باید یک مسیری را برود و لازمه یکسری امکانات قرار داده بشه..."

وجود نداشتن اعتماد اجتماعی یکی دیگر از موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه ها بود. زمان بر بودن، عدم امکانات، هزینه بر بودن و عدم رعایت اصول صحیح و مدیریت کارآمد از مهم ترین مفاهیمی بودند که در این زیر طبقه به آنها اشاره شد و مانع تاسیس دانشگاه ها از نظر سالمندان می شوند. سالمند شرکت کننده شماره ۱ در این مورد عنوان می دارد: "گاهی اوقات یه ایده ها و حرفایی هستن خیلی قشنگن اما عملیاتی شدنشون خیلی سخته من که بعید میدونم این نکته ای که میگم به عمر ماها و نسل ماها جواب بده..."

بر اساس یافته ها، مشکلات اقتصادی - اجتماعی به عنوان زیرطبقه دیگر استخراج شده در این مطالعه بود. ضرورت توجه به وضعیت اقتصادی بازنشستگان جزء اولویت های جامعه محسوب می شود چرا که مشکلات اقتصادی در زندگی افراد دارای اهمیت بسیاری است و دغدغه های اجتماعی و خانوادگی را به دنبال می آورد. سالمند شرکت کننده شماره ۱ در این خصوص عنوان می دارد: "اگر شخصی به یه مرحله ای برسه که تو مسائل یومیش مونده باشه، وامش مونده باشه، قسطش مونده باشه به قوله دیگ دانشگاه رفتنش چه مفهومی داره..."

نتایج حاصل از مطالعه نشان داد، نداشتن فرصت کافی یکی دیگر از موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه ها می باشد. علی رغم علاقه و اشتیاق سالمندان به برنامه های دانشگاه، به دلیل مشغله های مختلف زندگی بویژه تلاش برای کسب درآمد بیشتر، فرصت کافی به منظور شرکت در کلاس ها برای آنها فراهم نمی شود. در این رابطه سالمند شرکت کننده شماره ۲ بیان می دارد: "والا من باتوجه به اینکه الان مشغله های تو خونم زیاده و درگیرخونه و اینا هستم فکر میکنم وقت کم میارم..."

وجود ناتوانی ها در دوره سالمندی، باتوجه به یافته ها به عنوان زیرطبقه دیگری از این طبقه اصلی گزارش شد. رفته رفته با افزایش سن، ایجاد تغییرات فیزیولوژیک و بیماری ها، روحیات و حوصله افراد سالمند تغییر می یابد و توانایی آنها جهت انجام فعالیت های مورد علاقه در زندگی رو به کاهش می رود که این امر می تواند بر میزان استقبال آنها از دانشگاه های نسل سوم اثرگذار باشد. در این رابطه سالمند شرکت کننده شماره ۱۳ عنوان می نماید: "... به هر صورت بایستی همون زیر ساخت اولیه که حالا سلامت جسم و فکر هست در درجه اول باشن تا اون بتونه ادامه پیدا کنه..."

نتایج حاصل از مطالعه، دغدغه داشتن برای جوانان را به عنوان مانع دیگری جهت گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم نشان داد. دغدغه خانواده ها برای شغل و وضعیت زندگی فرزندان یکی از مسائل مهمی است که در زندگی با آن مواجه هستند. بطوریکه سالمند شرکت کننده شماره ۴ بیان می دارد: "اینکه شما فرمودید بازنشست شدن و بچه ها بزرگ شدن... بزرگ از لحاظ جسمی و سنی شدن(با

قاطعیت)... اما بیکار.. کنج خونه.. چقد هزینه های مالی جسمی کردن دانشگاه را به انتها رسوندن الان نشستن تو خونه ...."

عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه

عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه، یکی دیگر از طبقات اصلی و عامل مهمی جهت حضور سالمندان و استفاده از فضای دانشگاه ها توسط آنان گزارش شد. این طبقه به فراهم سازی عواملی ویژه سالمندان اشاره دارد که می تواند موجب استقبال آنان از دانشگاه های نسل سوم شده و با جلب رضایت، کارکرد مطلوب آنان را در محیط دانشگاه فراهم آورد و در نهایت منجر به مقبولیت اجتماعی و حضور فعالانه این گروه از جامعه شود.

یکی از زیر طبقات مرتبط با این طبقه اصلی، وجود رفاه و آسایش در زندگی بود. دغدغه نداشتن فراگیران، سلامت جسم و روان، احساس امنیت خاطر و آرامش در زندگی بعنوان یکی از عوامل مهم تسهیل کننده حضور سالمندان در دانشگاه های نسل سوم شناخته می شود. سالمند شرکت کننده شماره ۲ در این رابطه بیان می نماید: "اون معلمی میتونه از این موقعیتا و از این فعالیت ها که به هر صورت اگههه در نظر گرفته براشون استفاده کنه که تامین باشه زندگیش"

نداشتن مسئولیت و هزینه یکی دیگر از موضوعات مورد تاکید سالمندان در گرایش به دانشگاه بود. با توجه به دغدغه های زندگی افراد و مشکلات اقتصادی در جامعه امروزی عدم مسئولیت و متعادل بودن هزینه ها برای سالمندان از اهمیت خاصی برخوردار است. در این مورد سالمند شرکت کننده شماره ۸ بیان می نماید: "حالا میگم اگه برا ما/م راه بیفته جوری ام باشه هزینه هاش که بتونیم از پس هزینه ها بریایم.. پرداخت کنیم خیلی عالیه"

زیر طبقه استخراج شده دیگر از این طبقه اصلی، وجود حمایت و امتیازات ویژه بود. بی شک ریشه یابی مشکلات بازنشستگان و حمایت از آنها در امور مختلف زندگی (جسمی، روانی، معیشتی- اقتصادی) زمینه شرکت و استقبال سالمندان از دانشگاه های نسل سوم را فراهم می نماید. سالمند شرکت کننده شماره ۵ عنوان می دارد: "ببین فرد بازنشسته نیاز به یک حمایت روحی داره و من فکر میکنم تامین این حمایت روحی از طریق همین مراکز آموزشی یا دانشگاه های نسل سومه یعنی میان فرد بازنشسته را آموزش میدن یا حمایتش میکنن تا اون حرفه و علاقه اش را دنبال کنه.."

افزایش سطح آگاهی و فرهنگ، یکی دیگر از عوامل تسهیلگر در گرایش سالمندان به دانشگاه، گزارش شد. به روز بودن، یادگیری مهارت، توانایی بهتر اندیشیدن و تفکر، پیشرفت و علم آموزی بدون وجود محدودیت سنی از مواردی بودند که سالمندان به آن تاکید داشتند و فراهم شدن چنین شرایطی برای فراگیران منجر به استقبال آنها از دانشگاه ها می شود. سالمند شرکت کننده شماره ۵ بیان می نماید: "حیلی علاقه مندم تو این کلاس ها شرکت کنم آموزش های لازم رو ببینم.. مثلا برای مسافرت خارج از کشور آدم یه سری اطلاعاتی را باید داشته باشه... که وقتی رفت اونجا مشکلی براش ایجاد نشه.."

بر اساس نتایج زیر طبقه دیگر این طبقه اصلی، بومی سازی دانشگاه و برنامه ها بود. در مرحله اول اجرای این طرح بصورت پایلوت و پی بردن به نقاط قوت و ضعف آن و سپس فراهم آوردن امکانات لازم و بومی سازی دانشگاه ها با دیدگاه، نیازها و ارزش های سالمندان مهم ترین اقداماتی هستند که در جهت تاسیس دانشگاه های نسل سوم باید برداشته شوند. سالمند شرکت کننده شماره ۱ عنوان می نماید: "اگر ایدش از اونجاس باید بتونن شرایط بومی، اقلیمی و وضعیت ما با اونها را وفق بدن.. از همون امکاناتی که اونا دارن استفاده بکنن"

مشارکت بازنشسته های توانمند در برنامه ها یکی از عوامل تسهیلگر و دارای اهمیت در بین شرکت کنندگان بود. به کارگیری سالمندان با تجربه و دارای مهارت کافی، استفاده از پیشنهادات و توانمندی های آنان به منظور آموزش، حس اعتماد به نفس و استقلال را در سالمندان القا می کند و یک اصل ضروری در گرایش آنها به دانشگاه های نسل سوم محسوب می شود. در این خصوص سالمند شرکت کننده شماره ۱۹ بیان داشت: " ... تجربه ام در خیلی از کشورا اهمیت داره اینه که از خود بازنشسته ها هم میتونن بعنوان مدرس هم به عنوان کارآموز استفاده بشه..."

اهمیت تفاوت نگاه یا علایق افراد، زیر طبقه دیگر این طبقه اصلی شناخته شد. استقبال از دانشگاه های نسل سوم و تمایل به آنها تا حدود زیادی به اراده، نگرش و نحوه تفکر افراد جامعه، محیط زندگی، تمایلات و ارزش های فردی بستگی دارد. سالمند شرکت کننده شماره ۳ عنوان می نماید: " بستگی میکنه به افراد جامعه که زندگی میکنن.. بینش اون مردمی که اطرافش هستن.. بینش اون محیطی که هستن"

بحث:

در این پژوهش، مهم ترین موانع موجود در گرایش سالمندان به دانشگاه ها نبود اعتماد اجتماعی، قابل اجرا نبودن طرح، عدم تاثیر بر کیفیت زندگی افراد و مشکلات اقتصادی اجتماعی بودند. فرآیند یادگیری سالمندان نیز همانند گذشته نیست و در ابعاد جسمی و روانی دچار ناتوانی هایی شدند که شاید قادر به شرکت در کلاس ها و برنامه ها نباشند. از طرفی با در نظر گرفتن مسافت، احتمال دغدغه بودن نحوه رفت و آمد نیز برای آنها بوجود می آید. علاوه بر این افراد در دوران بازنشستگی فرصت بیشتری را به اعضای خانواده خود و مشغله های فرزندان اختصاص می دهند که این شرایط بر روال معمول زندگی آنها اثرگذار است.

مطالعات در کشورهای مختلف از جمله لهستان، مالت، انگلستان پیرامون دانشگاه های نسل سوم نشان داد عواملی مانند دور بودن محوطه های دانشگاهی از مراکز مسکونی، مشکلات مربوط به حمل و نقل و رفت آمد موانع اصلی گرایش سالمندان به دانشگاه ها می باشند (۱۸، ۲۵، ۳۰). در ایران نیز دسترسی و استاندارد سازی حمل و نقل درون شهری به عنوان فعالیت های مورد تاکید سالمندان معرفی شدند (۳۱، ۳۲). همسو با این مطالعات، در مطالعه حاضر مسافت و حمل و نقل به عنوان یکی از مشکلات و موانع گرایش به دانشگاه ها از جانب سالمندان معرفی شد.

علاوه بر این جذب افراد برتر جامعه، تعصبات قوی جنسیتی، اجتماعی، قومی، نژادی و سنی در دانشگاه های کشورهای مختلف گزارش شد (۲۳، ۲۴، ۳۳-۳۶). عدم وجود اعتماد، نبود زیرساخت و بستر مناسب و عدم حمایت مالی نیز از مهمترین مشکلات جهت دستیابی به اهداف دانشگاه های نسل سوم در دانشگاه های علوم پزشکی بودند (۳۷). در همین راستا به عدم اعتماد اجتماعی در جامعه ایرانی می توان اشاره نمود و اینکه احتمالاً دانشگاه ها به افراد خاصی اختصاص می یابند. پژوهش دیگری، دریافت کمک های مالی جهت اداره و سازماندهی بهتر و استفاده همگان از دانشگاه ها را عنوان نمود (۲۶) که با نتایج پژوهش حاضر همخوانی نداشت و اظهار شرکت کنندگان مبنی بر اختصاص دانشگاه ها به افراد خاص می تواند ناشی از باور داشتن به اولویت روابط بر ضوابط یا توانایی مالی آنان باشد.

همچنین رضایت از زندگی، احساس خودکارآمدی، استفاده از فرصت ها و کشف پتانسیل های درونی، بهبود وضعیت جسمانی و کیفیت زندگی در فراگیران دانشگاه های نسل سوم نشان داده شد (۱۹، ۳۸-۴۰) که ناهمسو با این مطالعات، شرکت کنندگان پژوهش حاضر بیان داشتند دانشگاه نسل سوم و برنامه های آنها بر کیفیت زندگی افراد تاثیری ندارد. دلیل آن می تواند نبود اعتماد اجتماعی، مشکلات اقتصادی- اجتماعی و دغدغه های افراد در زندگی باشد.

با توجه به افزایش سن افراد و تغییرات فیزیولوژیک بدن (۴۱)، لازم است خدمات و طراحی فضاهای شهری و خدمات فرهنگی و بهداشتی به شکلی ارائه شود که افراد سالمند بدون وابستگی یا با دریافت حداقل کمک از دیگران، بتوانند از این امکانات بهره مند شوند (۴۲) و از طرفی وضعیت سلامتی در مطالعات یکی از موانع آموزش افراد در دانشگاه ها شناخته شد (۲۵، ۳۰). علاوه بر این همه ی اطلاعات و مطالب را نمی توان به شیوه یکسان آموزش داد، به همین دلیل هر محتوایی با توجه به اینکه در چه سطحی از سطوح یادگیری قرار گرفته باشد، مستلزم استفاده از شیوهی آموزشی مخصوص به خود است. همچنین عوامل گوناگونی نظیر نوع یادگیری، محتوا، محیط، فراگیر و شرایط در انتخاب راهبردهای آموزشی موثر هستند (۴۳). در همین راستا، شرکت کنندگان مطالعه حاضر به وجود ناتوانی ها در دوران سالمندی و تغییر فرآیند یادگیری با افزایش سن اشاره نمودند.

نظرسنجی انجمن بین المللی دانشگاه های نسل سوم در سال ۲۰۰۶ نیز نشان داد از جمله دلایل عدم تمديد عضويت در دانشگاه ها هزینه (۱۰ درصد) و مراقبت از خانواده (۱۹ درصد) می باشد (۲۵) که همسو با مطالعه ما سالمندان بیان نمودند به دلیل مشکلات اقتصادی و دغدغه داشتن برای فرزندان و جوانانشان نمی توانند در برنامه های دانشگاه شرکت کنند.

از طرف دیگر در این پژوهش با عوامل تسهیلگر روبرو هستیم که با فراهم آمدن هر کدام از این عوامل می توان میزان استقبال و گرایش افراد سالمند به دانشگاه های نسل سوم را افزایش دهیم. برنامه های متنوع این دانشگاه ها زمانی برای سالمندان مفید و کاربردی است که نیازهای اولیه آنها تامین شده و در زندگی از رفاه و شرایط مطلوب جسمانی برخوردار باشند. نداشتن هزینه و مسئولیت، حمایت از جنبه های گوناگون (بعد روانی، جسمانی و مالی)، در نظر گرفتن امتیازات ویژه مانند ایجاد اشتغال و کسب درآمد از

مهارتی که سالمند در دانشگاه نسل سوم فراگرفته می‌تواند در میزان استقبال سالمندان موثر باشد. علاوه بر این مشارکت فراگیران در آموزش مطالب به افزایش آگاهی و مهارت های آنان کمک می نماید. بومی سازی دانشگاه ها مطابق با فرهنگ، اقلیم، دیدگاه و سبک زندگی افراد نیز از اهمیت خاصی برخوردار است.

دسترسی به بودجه و حمایت دولت های محلی، استفاده رایگان فراگیران از برنامه های دانشگاه ها یا گاه پرداخت هزینه های کم توسط آنان (۱۸، ۲۶، ۴۴) از عوامل تسهیلگری بودند که در مطالعات به آنها اشاره شد و همراستا با نتایج مطالعه حاضر سالمندان به نداشتن مسئولیت و هزینه برای خود اشاره نمودند. اما امروزه شرکت کنندگان در فرانسه و بلژیک بیشتر از گذشته برای خدمات آموزش بزرگسالان هزینه پرداخت می کنند که به نوبه خود ممکن است بر تغییرات برنامه درسی اثر بگذارد (۲۶). نتیجه ی این مطالعه با پژوهش ما مغایرت داشت چرا که افراد شرکت کننده به دلیل مشکلات و دغدغه های اقتصادی قادر به پرداخت هزینه برای دانشگاه نیستند.

سالمندان زمانی در فضاهای شهری حضور می‌یابند که مطمئن باشند فضا پاسخگوی نیازهای مختلف جسمی و روحی- روانی آنان است (۴۵). به همین دلیل حمایت از برگزاری دوره های مختلف، پشتیبانی افراد در ابعاد روانی و مالی و اقدامات خیریه (۲۰، ۲۲، ۲۶) از عوامل گرایش سالمندان به دانشگاه های نسل سوم محسوب می شوند که با نتایج ما نیز همراستا بود.

در ایتالیا بر خورداری از فناوری اطلاعات و ارتباطات بالاتر بین فراگیران U3A مشاهده شد (۴۶) و در اسپانیا و کراسنیک کسب دانش و مهارت های جدید، فعال نمودن ذهن، یادگیری برای لذت (۲۲، ۴۷) و توسعه مهارت های مورد نیاز (۲۰) از انگیزه های سالمندان جهت استفاده از برنامه های دانشگاه های نسل سوم بود که با نتایج پژوهش ما نیز همخوانی داشت. در این رابطه نولز نظریه پرداز و پیشگام آموزش بزرگسال، یکی از ویژگی های مهم و بارز آموزش دهندگان بزرگسال را انگیزه و علاقه بیان می کند که با وجود سختی کار، این انگیزه بسیار قوی است و بیشتر از جنس مادی نمی باشد و آنچه این انگیزه را قوی تر می کند، مشوق های بیرونی و درونی است (۴۳).

مشارکت سالمندان در آموزش، مشاوره، مدیریت و شکل گیری برنامه های دانشگاه های نسل سوم چین، فنلاند و بریتانیا (۱۵، ۲۵) و استفاده از دانش و تجربیات آنها در لهستان (۴۴) گزارش شد که با مطالعه ما همراستا بود. در این زمینه تئوری "یادگیری خود راهبر" بیان می کند که یادگیرندگان، مسئولیت شناسایی نیازهای آموزشی خود، برنامه ریزی و اجرای آن را برعهده می گیرند و با ابتکار خود جهت دستیابی به اهداف یادگیری تلاش و فعالیت می کنند. این افراد دارای یادگیری هدفمند و معناداری هستند و باتوجه به انگیزه ی بالا در آنها یادگیریشان از تداوم و پایداری بیشتری برخوردار است (۴۳). اما پژوهشی در Malta نشان داد U3A علی رغم کارکردهای مثبت، مبتنی بر مدل های سنتی آموزشی است که آموزش را به عنوان جریان یک طرفه اطلاعات از آموزش دهندگان به فراگیران می داند (۴۸) و با نتیجه مطالعه ما مغایرت داشت چرا که سالمندان می خواهند به دلیل استفاده از تجربیاتشان، افزایش اعتماد به نفس، احساس لذت و پیشگیری از افسردگی در برنامه ها و تدریس در دانشگاه مشارکت داشته و فعال باشند.

احتمال علاقه به یادگیری مطالب ابتدایی در بین فراگیران (۱۹) و فعالیت های مرتبط با زمینه‌ی شغلی مورد علاقه (۴۹) از عواملی جهت گرایش سالمندان به U3A بودند که هم راستا با نتایج مطالعه ما به اهمیت تفاوت نگاه یا علایق افراد اشاره شد.

در این رابطه می توان به آندراگوژی که هنر و علم آموزش بزرگسالان و مبتنی بر مشارکت یادگیرندگان است، اشاره نمود که به عنوان یک الگوی آموزشی بر تجربه ها، انگیزه ها، نیازها، سبک ها و الگوهای یادگیری و انتظارات یادگیرندگان تاکید دارد. با تکیه بر همین اصول، آندراگوژی یک مدل فراگیر برای یادگیری بزرگسالان محسوب می شود و با تمرکز بر توسعه فرآیندی در آموزش و یادگیری، از یادگیرندگان بزرگسال نیز حمایت و تشویق می کند (۱۷).

نتیجه گیری نهایی:

در رابطه با دانشگاه های نسل سوم یا موانعی روبرو هستیم که نبود اعتماد اجتماعی، قابل اجرا نبودن طرح، عدم تاثیر آن بر کیفیت زندگی افراد، مشکلات اقتصادی- اجتماعی، تغییر فرآیند یادگیری، مسافت و حمل و نقل مهم ترین آنها را شامل می شد. بنابراین جهت گرایش افراد به این دانشگاه ها رفاه و آسایش نسبی در زندگی، شرایط مطلوب جسمانی و حمایت از افراد ضرورت دارد و لازم است کارگروهی از متخصصین و صاحب نظران جهت فراهم نمودن زیرساخت های مورد نیاز و تدوین، بازنگری و نظارت بر اجرای قوانین دانشگاه ها تشکیل شود تا با برنامه ریزی و سازماندهی مناسب در جهت رفع موانع و ایجاد دانشگاه های نسل سوم بر پایه ویژگی های فرهنگی و اجتماعی جامعه ایرانی از دیدگاه سالمندان اقدام شود و بتوانیم در جهت ارتقا و بهبود کیفیت زندگی سالمندان گام موثری برداریم. رسانه های جمعی نیز با تبلیغ، اطلاع رسانی و بیان اهداف و برنامه های دانشگاه های نسل سوم می توانند در میزان آگاهی، مهارت ها و فرهنگ افراد تاثیر گذار باشند. نکته مهم دیگر بومی سازی دانشگاه ها مطابق با فرهنگ، اقلیم، علایق، سبک زندگی و تمایلات افراد است که ضروری به نظر می رسد با اجرای پالیوت این طرح و پی بردن به نقاط قوت و ضعف آن امکانات لازم را همانند دانشگاه های نسل سوم در سایر کشورها برای سالمندان فراهم نمایند.

کاربردهای نظری و عملی:

با توجه به اینکه تحقیقات مشابه در این زمینه در ایران صورت نگرفته و مطالعات انجام شده پیرامون دانشگاه های نسل سوم با رویکرد کیفی نیستند، لذا نتایج این تحقیق را می توان به عنوان نتایج جدید محسوب نمود. بنابراین پیشنهاد می شود جهت تأیید و تکمیل یافته های پژوهش حاضر، مطالعات آینده در مناطق دیگر و با روش های تحقیق کمی یا هر دو رویکرد کمی و کیفی صورت گیرد تا جنبه های دیگری که ممکن است با توجه به محدودیت مکان مورد تحقیق و یا موارد فرهنگی خاص این منطقه، قابل کشف و ارزیابی نبودند، به دست آیند. علاوه براین لازم است کارگروهی از متخصصین و صاحب نظران جهت فراهم نمودن زیرساخت های مورد نیاز و تدوین، بازنگری و نظارت بر اجرای قوانین دانشگاه های نسل سوم تشکیل شود تا با برنامه ریزی و سازماندهی مناسب، موانع گرایش به دانشگاه ها از منظر سالمندان و انتظارات آنها در این رابطه مورد توجه و بررسی قرار گیرد. همچنین به منظور فرهنگ سازی، آگاهی و ایجاد نگرش صحیح

سالمندان از چنین برنامه هایی ضروری است اهمیت دانشگاه ها، برنامه ها و اهدافشان از طریق رسانه های جمعی و تبلیغات موثر در جامعه صورت گیرد.

از محدودیت های مطالعه نیز می توان به وجود مشابهات قومی، فرهنگی و جغرافیایی افراد سالمند شرکت کننده در پژوهش اشاره نمود. افراد با پیشینه قومی، موقعیت جغرافیایی و اجتماعی متفاوت احتمالاً نگرش های متفاوتی نسبت به دانشگاه های نسل سوم خواهند داشت. با توجه به سالمند بودن گروه هدف در این پژوهش، بی حوصلگی و خستگی افراد در جریان مصاحبه پیش می آمد که پژوهشگر سعی نمود تمامی اطلاعات مورد نیاز را در یک مصاحبه دریافت کند. در مواردی نیز با وجود توضیحات لازم پیرامون موضوع مورد مطالعه و هدف از اجرای آن، عدم تمایل و همکاری برخی افراد به شرکت در مصاحبه و ضبط شدن صدایشان از دیگر محدودیت های پژوهش حاضر به شمار می روند.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش:

این پژوهش در کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی بابل تأیید شد و با کد اخلاق IR.MUBABOL.HRI.REC.1400.018 تصویب گردید.

حامی مالی:

مطالعه حاضر برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد نویسنده اول در کمیته تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی بابل می باشد.

مشارکت نویسندگان:

تمام نویسندگان در طراحی، اجرا و نگارش همه ی بخش های پژوهش حاضر مشارکت داشته اند.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی:

نویسندگان مراتب سپاس و قدردانی از همراهی سالمندان محترم و دانشگاه علوم پزشکی بابل در انجام این پژوهش را اعلام می دارند.

References:

- ۱) Mahmoudzadeh H, Aghayari Hir T, Hatami D. Study and Analysis of the Elderly Population of the Iran. *Geographical Researches*. 2022;37(1):111-25.
- ۲) Dindar Farkoosh J, Kazemi Poursabet S, Ansari H. Foresight of the aging process of Iran's population in different regions and demographic groups until 1420. *Future studies of management*. 2022;32(128):103-22.
- ۳) WHO. Ageing and health: WHO; 2018 [Available from: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>].
- ۴) Khodamoradi A, Hassanipour S, Daryabeigi Khotbesara R, Ahmadi B. The trend of population aging and planning of health services for the elderly: A review study. *Journal of Torbat Heydariyeh University of Medical Sciences*. 2018;6(3):81-95.
- ۵) Firozeh M, khaledian Z. Identifying Physical health status and its association with depression among retired staffs of Bojnourd education department. *Journal of Geriatric Nursing*. 2015;1(3):104-13.
- ۶) Sum S, Mahmoodi Y, Tirgar A. Retirement Syndrome Among Babol City Retirees. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2015;10(3):100-9.
- ۷) Rezvani Khaleidi F, Abdolrahim P. Alternative futures of population aging phenomenon in Iran using stratified causal analysis. *National defense strategic management studies*. 2019;12(3):373-404.
- ۸) Gheibizadeh M, pourghane p, Mosaffa khomami H, Heidari F, Atrkar Roushan Z. The Relationship between Stressors and Coping Strategies Employed by Retired Elderly. *Journal of Nursing Education*. 2017;4(5):36-43.
- ۹) Golparvar M, Bozorgmehri K, Kazemi MS. Integrative Relationship Between Retirement Syndromes Components With General Health Symptoms Among Retired Adults. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2011;6(2):0.-
- ۱۰) Rashidi M, Ebadi A, Fathi Ashtiani A, Nobahar M, Haji Amini Z. Investigating the relationship between demographic factors and quality of life and health in retired nurses. *Health Research Journal*. 2017;2(4):269-77.
- ۱۱) Reisi A, Fathi Ashtiani A, Salimi SH, Rabie M. Considering the general health of retired high rank police officers and providing some solutions to reduce their psychological problem during retirement. *Journal of Police Medicine*. 2017;5(5):351-60.
- ۱۲) Yektatalab S, Zeraati S, Hazratti M, Najafi S. The effect of psychoeducational intervention on retirement syndrome among retired nurses: A field trial. *Online Journal of Health and Allied Sciences*. 2017;16(4):8.
- ۱۳) Saputra ATYF, Rahmawati D, Kaloh AP. The Relationship Between Self-Esteem And Retirement Syndrome Among Angkasa Pura's Former Upper Managerial Retirees In Facing Retirement. 2020.
- ۱۴) Formosa M. Universities of the Third Age: A rationale for transformative education in later life. *Journal of Transformative Education*. 2010;8(3):197-219.
- ۱۵) Ratsoy G. The Roles of Canadian Universities in Heterogeneous Third-Age Learning: A Call for Transformation. *Canadian Journal of Higher Education*. 2016;46(1):76-90.
- ۱۶) Mohammadhasani N, Fardanesh H. Analysis Of Andragogy And Designing A Model For Adult Education In TechnologyBased Environments. *Curriculum technology*. 2016;1(1):35-47.
- ۱۷) Falahi M, Rezaei AM, Delavarpour M. Necessity and How to Employees' Participation in the Pre-Training Processes in the Andragogy Model. *Sociology of Education*. 2023;9(2):1008-9.
- ۱۸) Formosa M. The French and British models of the University of the Third Age: A socio-historical analysis. *World Studies in Education*. 2020;21(2):27-43.
- ۱۹) Formosa M. Active ageing through lifelong learning: The University of the Third Age. *The University of the Third Age and active ageing: Springer; 2019*. p. 3-18.
- ۲۰) Marcinkiewicz A. The University of the Third Age as an institution counteracting marginalization of older people. *Journal of Education Culture and Society*. 2011;2(2):38-44.
- ۲۱) Tabatabaei SM, Roostai F. University of the third age: a unique model for successful implementation of "active ageing". *Health Scope*. 2014;3(2):e18297.

- .۲۲ Rynkowska D. Universities of the third age and their role in education and preventive gerontology. *European Journal of Sustainable Development*. 2020;9(3):58.-
- .۲۳ Formosa M. Four decades of Universities of the Third Age: past, present, future. *Ageing & society*. 2014;34(1):42-66.
- .۲۴ Robbins-Ruszkowski JC. Challenging marginalization at the universities of the third age in Poland. *Anthropology & Aging*. 2013;34(2):157-69.
- .۲۵ Formosa M. *Lifelong learning in later life: The Universities of the Third Age*. 2010.
- .۲۶ Swindell R, Thompson J. An international perspective on the university of the third age. *Educational Gerontology: An International Quarterly*. 1995;21(5):429-47.
- .۲۷ Mehrdad N, Oskooei F, N SF. *Qualitative content analysis*. First ed. Tehran: Boshra Science Publishing Center; 2013.
- .۲۸ Mirzaie M, Darabi S. Population aging in Iran and rising health care costs. *Iranian Journal of Ageing*. 2017;12(2):156-69.
- .۲۹ Adib Haj Bagheri M, Parvizi S, Salsali M. *Qualitative research methods*. 3 ed. Tehran: Boshra Publication; 2011.
- .۳۰ Patterson R, Moffatt S, Smith M, Scott J, Mcloughlin C, Bell J, et al. Exploring social inclusivity within the University of the Third Age (U3A): A model of collaborative research. *Ageing & Society*. 2016;36(8):1580-603.
- .۳۱ Sadeghi F, Kaldi A, Sahaf R. Elderly People and Their Family Care Explanation of Their Experience From Age-Friendly City of Tabriz. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2012;6(0):41-51.
- .۳۲ Kalantar M, Tirgar A, Pourhadi S. Identifying Structural Suitability Components of Aged-friendly Mosques in Iran: A Qualitative Study. *Salmand: Iranian Journal of Ageing*. 2021;16(3):362-75.
- .۳۳ Chahine MA, Sibai AM. The University of the Third Age in Lebanon: Challenges , Opportunities and Prospects. In: Formosa M, editor. *The University of the Third Age and Active Ageing: European and Asian-Pacific Perspectives*. Cham: Springer International Publishing; 2019. p. 181-93.
- .۳۴ Formosa M. Education and older adults at the University of the Third Age. *Educational Gerontology*. 2012;38(2):114-26.
- .۳۵ Formosa M. *The University of the Third Age and active ageing*. European and Asian-Pacific Perspectives Cham: Springer. 2019.
- .۳۶ Klimczuk A. Universities of the third age in Poland :emerging model for 21st century. *Journal of Education, Psychology and Social Sciences*. 2013;1(2):8-14.
- .۳۷ Abdi M, Jameie SB, Gholami Ms, Jalilvand H, Pourrahimi M. Knowledge and attitude towards third generation universities from the perspective of medical science students. *Jundishapur Education Development Journal* 2021;12(1):21-7.
- .۳۸ Kobylarek A, Błaszczynski K, Ślósarz L, Madej M, Carmo A, Hlad L, et al. The Quality of Life among University of the Third Age Students in Poland, Ukraine and Belarus. *Sustainability*. 2022;14(4):20-49.
- .۳۹ Krzepota J, Biernat E, Florkiewicz B. The relationship between levels of physical activity and quality of life among students of the university of the third age. *Central European journal of public health*. 2015;23(4):335.
- .۴۰ Sonati J, Modeneze D, Vilarta R, Maciel E, Boccaletto E, Silva C. Body composition and quality of life (QoL) of the elderly offered by the "University Third Age" (UTA) in Brazil. *Archives of gerontology and geriatrics*. 2010;52:e31-5.
- .۴۱ Rahmanpour MS, Ebadi A, Tirgar A. The necessity of ergonomic considerations in accreditation of hospitals with emphasize on elderly features. *Iranian journal of ergonomics*. 2018;6(3):1-10.
- .۴۲ Jeste DV, Blazer II DG, Buckwalter KC, Cassidy K-LK, Fishman L, Gwyther LP, et al. Age-friendly communities initiative: public health approach to promoting successful aging. *The American Journal of Geriatric Psychiatry*. 2016;24(12):1158-70.
- .۴۳ Rasooli K, Ahghar Q, Asadzadeh H. Effectiveness of teaching learning strategies under the guidance of adult educators. *Educational Development of Judishapur*. 2021;11(4):984-92.
- .۴۴ Gierszewski D, Kluzowicz J. The Role of the University of the Third Age in meeting the needs of older adult learners in Poland. *Gerontology & Geriatrics Education*. 2021:1-15.

- .۴۵ Organization WH. Global age-friendly cities: A guide: World Health Organization; 2007.
- .۴۶ Cattaneo M, Malighetti P, Spinelli D. The impact of University of the Third Age courses on ICT adoption. Computers in Human Behavior. 2016;63:۶۱۳-۹:
- .۴۷ Villar F, Pinazo S, Triadó C, Celdrán M, Solé C. Older people's university students in Spain: a comparison of motives and benefits between two models. Ageing & Society. 2010;30(8):1357-72.
- .۴۸ Formosa M. Older adult education in a Maltese University of the Third Age: A critical perspective. 2000.
- .۴۹ Formosa M. From invisibility to inclusion: Opening the doors for older men at the University of the Third Age in Malta. Gerontology & geriatrics education. 2021:1-13.

نسخه پذیرفته شده پیش از انتشار